

Усі вогні - вогонь

КУПИТИ

Книжка «Усі вогні - вогонь» пропонує вісім неперевершених взірців художньої досконалості, якою позначені новели Хуліо Кортасара. Починаючи разючою метафорою людських стосунків, якою є «Південна автострада», і закінчуючи шедевром, що ним є «Інше небо», Кортасар вкотре пропонує нам історії, які є обов'язковими для прочитання шанувальниками короткої прози.

Це новели, написані на межі азартної гри і шахів, логіки і підкидання монетки, які мають на меті по-новому здивувати нас старими загадками: пристрастями, вигаданими життями, паралельними просторами й часами, повсякденними фікціями.

**ХУЛІО
КОРТАСАР**

**УСІ ВОГНІ-
ВОГОНЬ**

ПЕРЕКЛАД З ІСПАНСЬКОЇ ГАЛИНИ ГРАБОВСЬКОЇ

Анотація

«Усі вогні — вогонь» — вершина малої прози Кортасара, візитна картка письменника. Збірник «Усі вогні — вогонь», одна з найважливіших книг красного письменства, пропонує вісім неперевершених взірців художньої досконалості, якою позначені твори Хуліо Кортасара. Починаючи з разючої метафори людських стосунків, якою є «Південна автострада», і закінчуючи шедевром під назвою «Інше небо», Кортасар знову створює для нас історії, які є обов'язковими для прочитання поціновувачами короткої прози. Це історії, написані на межі азартної гри і шахів, логіки і підкидання монетки, які мають на меті по-новому здивувати нас давніми загадками: пристрастями, вигаданими життями, паралельним простором і часом, і повсякденними фікціями.

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати у будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко»**.

ISBN 978-617-553-013-9

© Heirs of Julio Cortázar, 1966

© Галина Грабовська, український переклад, 2023

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2023

Південна автострада

Gli automobilisti accaldati sembrano non avere storia... Come realta, un ingorgo automobilistico impressiona ma non ci dice gran che.

Arrigo Benedetti, "L'Espresso",
Roma, 21, 6, 1964[1].

Спочатку дівчина в "Дофіні" наполягала, що треба засікати час, втім, інженерові в "Пежо 404" було вже байдуже. Поглядати на годинник міг кожен, але здавалося, що той прив'язаний до правого зап'ястка час або *bip-bip* радіо вимірюють щось інше, що це час тих, хто не зробив цього глупства — захотів у неділю по обіді вернутися в Париж південною автострадою і, заледве проминувши Фонтенбло, мусить рушати з місця, зупинитися — шість рядів автомобілів з кожного боку (бо ж відомо, що в неділю вся автострада в розпорядженні тих, хто повертається в столицю) — заводити двигун, просуватися вперед на три метри, спинятися, вести балачки з двома монахинями в "2НР" праворуч, із дівчиною в "Дофіні" ліворуч, дивитися у дзеркало заднього огляду на блідого чоловіка за кермом "Каравелли", з іронією заздрити пташиному щастю подружжя в "Пежо 203" (позаду "Дофіна" дівчини), яке бавиться зі своєю донечкою, жартує і ласує сиром, час від часу страждати від сплесків роздратування двох молодиків у "Сімці" попереду "Пежо 404" і навіть виходити з авто під час зупинок, розвідувати, що діється довкола, не відходячи надто далеко (бо ніколи не знаєш, в яку мить автомобілі попереду поновлять рух і доведеться бігти назад, аби ті, що позаду, не розв'язали війну гудків і

прокльонів); і так порівнятися з “Таунусом” попереду “Дофіна” дівчини, яка щомиті дивиться на годинник, перекинутися понурими чи насмішкуватими фразами з двома чоловіками, які подорожують з білявим хлопчиком, який за цих обставин саме розважається тим, що вільно водить свою іграшкову машинку по сидіннях і задній панелі “Таунуса”, або наважитися і пройтися ще трохи вперед, бо немає певності, що автомобілі попереду знову поновлять рух, і з деяким співчуттям спостерігати за стареньким подружжям в “Сітроен ІД”, схожому на велетенську фіолетову ванну, в якій пливуть старенькі, він — обіпершись ліктями на кермо з виразом терплячої втоми, вона — гризучи яблуко, не так з апетитом, як задля того, аби чимось себе зайняти.

Учетверте зіткнувшись з усім цим, проробивши усе це, інженер вирішив уже не виходити зі свого авто, сподіваючись, що поліція якось розчистить цей затор. Серпнева спека на ту пору купчилася на рівні коліс, тому стояння на одному місці робилося щораз нестерпнішим. Довкола — лише запах бензину, нетерплячі вигуки молодиків у “Сімці”, відблиски сонця від скла і хромованих частин — і на довершення всього суперечливе відчуття ув’язнення посеред хащі автомобілів, створених, аби мчати. Інженерів “404” їхав у другому ряду справа, коли рахувати від лінії, яка розділяла дві дорожні смуги, тож праворуч нього було чотири автомобілі, а ліворуч — сім, однак насправді він чітко бачив лише вісім авто довкола свого та їхніх пасажирів, на яких він надивився донесхочу. З усіма поговорив, окрім хлопців у “Сімці”, які здалися йому неприємними; час від часу ситуація обговорювалася до найменших подробиць, і загальне враження було таким, що до Корбей-Ессона вони просуватимуться зі швидкістю черепахи чи навіть повільніше, а між Корбеем і Жувізі рух потроху прискориться, щойно вертольотам і мотоциклістам вдасться пробити затор у

найгіршому його місці. Уже ніхто не мав сумніву, що десь поблизу сталась якась дуже серйозна аварія, це було єдине пояснення такої неймовірної тягучки. І водночас — уряд, спека, податки, дорожня служба, одна тема за іншою, три метри, ще одна банальність, п'ять метрів, сентенція чи стримане прокляття.

Двом монахиням у “2НР” пасувало би приїхати у Міллі-ля-Форе перед восьмою, бо вони везли кошик з городиною для куховарки. Подружжю в “Пежо 203” понад усе важило не пропустити телепередачу о 9:30. Дівчина в “Дофіні” сказала інженерові, що їй байдуже, приїде вона в Париж раніше чи пізніше, а ремствує вона з принципу, бо їй здається просто знущанням нав'язувати тисячам людей уклад каравану верблюдів. Інженерові здавалося, що за останні кілька годин (доходила, мабуть, вже п'ята, але спека шмагала їх немилосердно) вони просунулися вперед метрів на п'ятдесят, але один із чоловіків з “Таунуса”, який підійшов побалакати, ведучи за руку хлопчика з його іграшковою машинкою, іронічно показав на крону самотнього платана, а дівчина в “Дофіні” згадала, що цей платан (а може, то був каштан) застиг урівень з її авто вже стільки часу, що не було сенсу дивитися на наручний годинник, аби заплутатися в нічого не вартих підрахунках.

Ніяк не вечоріло, вібрування сонця над автострадою й автомобілями доводило до нестями, аж до нудоти. Чорні окуляри, змочені одеколоном хустинки на головах, імпровізовані засоби, щоб захиститися від сонця, уникнути різючого відблиску чи клубів вихлопного газу при кожному рушанні, з'являлися й удосконалювалися, ставали предметом спілкування і коментарів. Інженер знову вийшов з авто, щоб розім'яти ноги, перекинувся кількома словами з парою — з вигляду селянами — в “Аріані”, який стояв перед “2НР” монахинь. За “2НР” стояв “Фольксваген” із солдатом і дівчиною,

які були схожі на молодят. Третій від узбіччя ряд його вже не цікавив, бо треба було б відійти від “404” на небезпечну відстань. В очах мерехтіло від кольорів та форм — “Мерседес Бенц”, “ІД”, “4Р”, “Ланчія”, “Шкода”, “Морріс Майнор”, увесь каталог. Ліворуч, уздовж протилежного полотна тяглися ще одні неосяжні хащі: “Рено”, “Англія”, “Пежо”, “Порш”, “Вольво”; це було настільки монотонним, що врешті-решт, після того як він побалакав з пасажирями “Таунуса” і зробив невдалу спробу обмінятися враженнями із самотнім водієм “Каравелли”, йому не залишалося нічого іншого, як повернутися у свій “404” і поновити попередню розмову про час, відстані та кінофільми з дівчиною в “Дофіні”.

Іноді, прослизнувши між автомобілів з протилежного боку дороги чи з крайніх рядів справа, приходив чужинець і приносив новину, ймовірно, неправдиву, яка передавалася від авто до авто вздовж усіх цих розпечених кілометрів. Чужинець насолоджувався успіхом своїх звісток, стуканням дверцят, коли пасажирки кидалися коментувати те, що трапилося, але за якусь мить чувся клаксон чи запуск двигуна, і чужинець біг геть, було видно, як він петляє між автомобілів, аби знову сісти у свій і не наразитися на праведний гнів усіх решта. Так за все пообіддя стало відомо, що біля Корбея зіткнулися “Флоріда” і “2НР” — троє загинули і одна поранена дитина; про подвійне зіткнення “Фіата 1500” з фургоном “Рено”, який, своєю чергою, зім’яв “Остін” з купою англійських туристів; про те, що перекинувся автокар, який їхав з аеропорту “Орлі”, набитий пасажирями літака, який прилетів з Копенгагена. Інженер був певен, що все це, чи майже все — вигадки, хоча щось серйозне таки мало статися поблизу Корбея чи навіть на під’їзді до Парижа, якщо дорожній рух паралізувало аж сюди. Селяни в “Аріані”, які мали ферму поруч із Монтере і добре знали цю місцевість, розповідали про іншу неділю, коли рух зупинився на п’ять

годин, але той час уже здавався зовсім незначним зараз, коли сонце, сідаючи ліворуч від дороги, вивергало на кожне авто останню лавину оранжевої галярети, від якої закипав метал і темніло в очах, і хоч би раз крона якогось дерева щезла з очей десь позаду чи якась інша тінь, що ледь видніється вдалині, наблизилась, аби можна було насправді відчувати, що колона рухається, бодай потроху, навіть якщо доводиться повсякчас зупинятися й рушати, різко тиснути на гальма і постійно залишатися на першій швидкості, у прикрому розчаруванні, що мусиш раз у раз переводити ручку коробки передач у нейтральне положення, ножне гальмо, ручне гальмо, стоп і так знову, і знову, і знову.

У якусь мить, ситий по горло бездіяльністю, інженер вирішив скористатися однією особливо нескінченною зупинкою і перейти рядами автомобілів зліва і, залишивши “Дофін” позаду, побачив “ДКВ”, ще один “НР”, “Фіат 600” і спинився біля “Де Сото”, аби обмінятися враженнями із занепокоєним туристом з Вашингтона, який майже не розумів французької, але конче мусив бути на Пляс-дель-Опера о восьмій, *you understand, my wife will be awfully anxious, damn it*[2]. Вони говорили про усе потроху, коли якийсь чоловік, з вигляду комівояжер, вийшов з “ДКВ”, аби розповісти їм, що хвилю тому хтось приніс звістку про те, що посеред автостради розбився “Пайпер Каб”, є кілька загиблих. Американцеві було начхати на “Пайпер Каб”, так само, як інженерові, який, зачувши хор гудків, кинувся назад до “404”, на ходу переповідаючи новину чоловікам у “Таунусі” і подружжю в “203”. Детальніші пояснення він приберіг для дівчини в «Дофіні» і виклав їх, поки машини поволі просувалися на кілька метрів уперед (тепер “Дофін” трохи відставав від “404”, пізніше, можливо, буде навпаки, але насправді усі дванадцять рядів рухалися практично одним блоком, немов якийсь невидимий

жандарм у глибині автостради наказував їм рухатися вперед синхронно, аби ніхто не міг здобути перевагу). “Пайпер Каб”, мадемуазель, це такий маленький прогулянковий літак. А-а. Що за ідея — розбиватися посеред автостради в неділю по обіді. Та й таке. Якби ж то в цих проклятих авто було не так жарко, якби ці дерева праворуч нарешті опинилися позаду, якби остання цифра на лічильнику кілометрів нарешті впала у свою чорну дірочку, замість того, аби й далі висіти, немов прив’язана за хвіст, до безконечності.

У якийсь момент (уже починало потроху вечоріти, обрій автомобільних дахів забарвився в бузковий колір) величезний білий метелик сів на вітрове скло “Дофіна”; дівчина та інженер замилювалися його крильцями в коротку і чарівну мить його відпочинку; з тугою дивилися вони, як він відлітає, пролітає над “Таунусом”, над фіолетовим “ІД” старенького подружжя, летить до “Фіата 600”, якого вже майже не видно з “404”, повертається до “Сімки”, де рука мисливця зробила марну спробу його впіймати, привітно тріпоче крильцями над “Аріаном” селян, які, схоже, щось їли, а потім зникає десь праворуч. Коли споночіло, колона зробила свій перший серйозний поступ — проїхала майже сорок метрів; коли інженер упівоча глянув на лічильник кілометрів, половинка цифри шість сховалася і згори визирнув кінчик цифри сім. Майже усі слухали свої радіоприймачі, в “Сімці” його увімкнули на повну гучність і горланили якийсь твіст, трясучись так, що вібрував кузов авто; монахині перебирали вервиці, хлопчик у “Таунусі” заснув, притиснувшись личком до вікна і не випускаючи з рук своєї іграшкової машинки. В якийсь момент (була вже глупа ніч) прийшли чужинці зі свіжими новинами, такими ж суперечливими, як і попередні, вже забуті. Це був не “Пайпер Каб”, а планер, яким керувала донька якогось генерала. Фургон “Рено” і справді розчавив “Остін”, та сталося це не в Жувізі, а на

під'їзді до Парижа; один із чужинців розповів подружжю в “203”, що десь біля Інї дало тріщину дорожнє покриття автостради і п'ять автомобілів перекинулися, в'їхавши передніми колесами в розколину. До інженера дійшла чутка про якесь стихійне лихо, та він лише знизав плечима, нічого не сказавши. Згодом, перебираючи в пам'яті перші години темряви, коли стало трохи легше дихати, він згадав, як в якийсь момент просунув крізь віконце руку, аби постукати по кузову “Дофіна” і розбудити дівчину, яка спала, схилившись на кермо і не переймаючись наступним просуванням вперед. Була вже, певно, північ, коли одна з монахинь, припускаючи, що він зголоднів, несміливо запропонувала йому канапку із шинкою. Інженер узяв її з ввічливості (насправді його нудило) і попросив дозволу поділитися нею з дівчиною в “Дофіні”, яка її взяла і жадібно ум'яла і канапку, і плитку шоколаду, яку їй передав водій “ДКВ”, її сусід зліва. Багато людей повиходили з розпечених авто, бо знову потяглися години без руху; починала даватися взнаки спрага, вже спорожніли пляшки з лимонадом, кока-колою і навіть винами, які були у кожного на борту. Першою поскаржилася дівчинка з “203”, і солдат та інженер разом з батьком дівчинки, покинувши свої авто, пішли шукати воду. Попереду “Сімки”, де радіо, схоже, цілком заміняло харчі, інженер побачив “Больє”, в якому сиділа літня жінка зі стривоженим поглядом. Ні, у неї немає води, але вона може дати для дівчинки кілька карамельок. Подружжя в “ІД” якусь мить радилося, відтак старенька запхала руку в якусь торбу і витягла звідти маленьку бляшанку фруктового соку. Інженер подякував і запитав, чи вони не голодні і чи може він їм чимось прислужитися; старенький заперечливо похитав головою, але жінка, здавалося, мовчки згодилася. Пізніше дівчина з “Дофіна” разом з інженером обійшли шеренги машин зліва, не заходячи дуже далеко; повернулися вони з кількома бісквітами, які

віднесли старенькій в “ІД”, якраз вчасно, аби бігцем вернутися до своїх авто під зливою гудків.

Окрім цих поодиноких вилазок зайняти себе було майже нічим, тож врешті години стали накладалися одна на одну, зливатися у пам'яті в одну; в якусь мить інженер подумав, що викреслить цей день зі свого щоденника і ледь стримав хихотіння, та згодом, коли почалися суперечливі підрахунки монахинь, чоловіків у “Таунусі” і дівчини в “Дофіні”, стало ясно, що варто було б точніше вести відлік часу. Місцеві радіостанції вже припинили свої передачі, і лише у водія “ДКВ” був короткохвильовий приймач, який вперто передавав біржові новини. Близько третьої ранку усі, здавалося, дійшли мовчазної згоди, що треба поспати, і до світанку колона не рухалася. Хлопці із “Сімки” витягли надувні матраци і полягали біля свого авто; інженер опустив спинки передніх сидінь “404” і запропонував утворені кушетки монахиням, але ті відмовилися; перед тим, як вкластися спати, якусь мить інженер думав про дівчину в “Дофіні”, яка сиділа непорушно за кермом, і ніби між іншим запропонував їй помінятися авто до світанку; вона відмовилася, пославшись на те, що їй добре спиться у будь-яких умовах. Якусь хвилику було чути, як на задньому сидінні “Таунуса” плаче хлопчик, йому, мабуть, було надто жарко. Монахині усе ще молилися, коли інженер звалився на кушетку і заснув, проте його сон був дуже неглибоким і закінчився тим, що він прокинувся спітнілий і стривожений, в першу мить не розуміючи, де перебуває; випроставшись, він помітив за вікном якийсь незрозумілий рух — поміж автомобілів прослизали якісь тіні, він побачив чийсь силует, що віддалявся у напрямку узбіччя автостради; інженер здогадався про причини і згодом сам нечутно вийшов з авто і пішов на край дороги справити потребу; там не було ні парканів, ні дерев, лише чорне поле без жодного вогника, щось, що здавалося абстрактним муром, який

відмежовує білу стрічку дороги із застиглим потоком автомобілів. Він мало не наскочив на селянина з “Аріана”, який пробурчав щось нерозбірливе; до запаху бензину, який постійно стояв над розпеченою автострадою, тепер домішувалося кисліше свідоцтво людської присутності, тож інженер постарався якнайшвидше вернутись у своє авто. Дівчина в “Дофіні” спала, схилившись на кермо, пасмо волосся впало їй на очі; перед тим, як сісти в “404”, інженер якийсь час із цікавістю розглядав у сутінках її профіль, малюючи в уяві вигин губ, що легенько посопували. З іншого боку чоловік у “ДКВ” також дивився на сплячу дівчину і мовчки курил.

Вранці вони просунулися вперед зовсім трохи, але достатньо для того, аби з’явилася надія на те, що по обіді відкриється шлях на Париж. О дев’ятій прийшов чужинець з добрими новинами: тріщини засипали і незабаром нормальний рух буде відновлено. Хлопці у “Сімці” увімкнули радіо, один із них, вилізши на дах авто, почав горлати і співати. Інженер сказав собі подумки, що ця новина є такою ж сумнівною, як і ті, що з’являлися напередодні, і що чужинець скористався загальною радістю, аби попросити й отримати від подружжя в “Аріані” помаранчу. Пізніше з’явився ще один, зі схожою вигадкою, але вже не знайшлося охочих щось йому дати. Ставало все спекотніше, і люди воліли не виходити зі своїх авто, сподіваючись, що добрі новини стануть конкретнішими. Опівдні дівчинка в “203” знову почала плакати, дівчина з “Дофіна” пішла з нею побавитися і заприятелювала з подружжям. Пасажирам у “203” не пощастило: праворуч від них сидів мовчазний чоловік у “Каравеллі”, далекий від усього, що робилося довкола, а зліва на них лилося багатослівне обурення водія “Флоріди”, який цей затор сприймав як суто особисту образу. Коли дівчинка знову поскаржилася на спрагу, інженерові спало на думку піти поговорити із селянами в “Аріані”, він був упевнений, що в тому

авто є якась провізія. Йому на подив селяни виявилися дуже люб'язними; вони розуміли, що за цих обставин треба допомагати один одному, і вважали, що якби хтось взявся керувати групою (жінка зробила рукою жест, що охоплював дюжину автомобілів, які їх оточували), до самого Парижа не було б жодних проблем. Інженерові не хотілося проголошувати себе організатором, тож він покликав чоловіків з “Таунуса”, аби порадитися з ними і з подружжям в “Аріані”. За якийсь час вони по черзі переговорювали з усіма в групі. Молодий солдат у “Фольксвагені” відразу ж погодився, подружжя з “203” офірувало той незначний запас харчів, який у них залишився (дівчина з “Дофіна” десь роздобула склянку гранатового напою для дівчинки, яка тепер сміялася і бавилася). Один із чоловіків з “Таунуса” пішов поговорити з хлопцями у “Сімці” й отримав насмішкувату згоду; блідий чоловік у “Каравеллі” здвигнув плечима і сказав, що йому однаково, хай роблять, що хочуть. Старенькі в “ІД” і пані в “Больє” явно втішилися, немов відчули себе більш захищеними. Водії “Флоріди” і “ДКВ” не зробили жодних зауважень, а американець у “Де Сото” глянув вражено і сказав щось про волю Божу. Інженерова пропозиція, аби один із чоловіків з “Таунуса”, до якого він мав інстинктивну довіру, взяв організацію на себе, пройшла дуже легко. На той момент нікому не бракувало їжі, але потрібно було десь роздобути воду; ватажок, якого хлопці із “Сімки” жартома називали просто Таунус, попросив інженера, солдата й одного з хлопців піти на розвідку прилеглих ділянок автостради і пропонувати харчі в обмін на питво. За підрахунками Таунуса, який явно вмів командувати, групу треба було забезпечити усім необхідним максимум на півтора дні, з найпесимістичніших міркувань. У “2НР” монашок і в “Аріані” провізії на цей час вистачало, отож, якщо розвідники повернуться з водою, то залагодять проблему. Втім, лише солдат повернувся з повною баклагою, власник якої

попросив натомість їжі для двох. Інженер не знайшов нікого, хто міг би дати воду, але завдяки цій вилазці помітив, що за межами його групи організовуються інші осередки для вирішення схожих проблем: був момент, коли водій “Альфа Ромео” відмовився говорити з ним про справу і порадив звернутися до уповноваженого їхньої групи — п’яте авто ззаду у тому ж ряду. Згодом усі побачили, як вертається хлопець із “Сімки”, також з порожніми руками, але Таунус підрахував, що для двох дітей, старенької з “ІД” і решти жінок води у них уже достатньо. Інженер якраз оповідав дівчині в “Дофіні” про свій рейд околицями (була перша дня, і сонце позаганяло всіх у машини), коли вона жестом перебила його і вказала на “Сімку”. У два стрибки інженер підскочив до авто і схопив за лікоть одного з хлопців, який, розвалившись на своєму сидінні, жадібно ковтав воду з баклагі, яку проніс захованою під піджак. Хлопець спробував вирватися, але інженер лише сильніше стиснув йому руку; приятель хлопця вискочив із “Сімки” і кинувся на інженера — той, відступивши на два кроки, чекав його майже зі співчуттям. До них уже біг солдат, а лемент монашок сповістив Таунуса і його супутника; Таунус вислухав, що сталося, підійшов до хлопця з флягою і вліпив йому кілька ляпасів. Хлопець закричав і, схлипуючи, почав протестувати, його товариш щось пробурмотів, але втрутитися не посмів. Інженер забрав флягу і віддав її Таунусові. Загули клаксони, й усі вернулися в свої авто, втім, марно, бо колона просунулася вперед заледве на п’ять метрів.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ